

Мр Александар Тимотијевић

Покрајински секретаријат за здравство АП Војводине

УДК: 34 (4-672ЕУ)

Примљено: 14. април 2010.

Изворни научни чланак

ПРАВО БОРАВКА РАДНИКА НА ТЕРИТОРИЈИ ДРЖАВА ЧЛАНИЦА ЕУ

У овом раду обрађено је ишћање права боравка радника на територији држава чланица ЕУ коју чине право уласка, право боравка и право останка држављана једне државе чланице на територији других држава чланица ЕУ (имиграционо право), као и право на запошљавање и из њега изведена права. Из рада сазнајемо како се формално остварује ово право и под којим условима, са посебним освртом на праксу Суда правде и на секундарно законодавство у овој области.

Кључне речи: право ЕУ, миграционо право, слобода кретања радника

Слободно кретања лица јесте један од основних принципа заједничког тржишта Европске Уније и европских *имиграционих* процеса. Оно спада у једну од четири "велике" слободе, без којих не би могло бити слободе кретања капитала, слободе промета робе и слободе пружања услуга.

Садржину начела слободе кретања лица чини комплекс личних права: право уласка, право боравка и право останка држављана једне државе чланице на територији других држава чланица ЕУ (имиграционо право), као и право на запошљавање и из њега изведена права.

Права радника једне државе чланице да на територији осталих држава чланица траже и остварују запослење и разне облике социјалне заштите остала би "гола" права ако не би била праћена и одговарајућим правима на улазак, кретање и боравак на територији других држава чланица.

Све државе чланице ЕУ су дужне да држављанима других држава чланица и члановима њихових породица дозволе боравак на сопственој територији искључиво на основу личне карте или пасоша.

Држава пријема је овлашћена да захтева од држављана других држава чланица да је у разумном року обавесте о свом уласку и боравку (статистички разлози праћења кретања радника и лица). Држава пријема може предвидети разуман (не сувише кратак) рок у коме ће заинтересовано лице бити обавезно да обавести државу пријема о свом боравку.¹ За повреду ове обавезе, међутим, не може да буде предвиђена казна затвора,² нити протеривање радника,³ јер се ове санкције сматрају несразмерно тешким.

У складу са Уредбом 1612/68 издаје се посебна исправа под називом "дозвола боравка за држављанина државе чланице ЕЗ", која служи као доказ права на боравак. Садржину исправе одређује Директива 68/360. Дозволом боравка се, међутим, само доказује постојање права боравка чији се извор налази у директно применљивим одговарајућим одредбама Уговора о оснивању ЕЗ и из њега изведеном законодавству.⁴

Право боравка подразумева право неограниченог останка на домаћој територији и представља централно право у начелу слободе кретања лица. Међутим, оно је у складу са одредбама чл. 39 (48) т. 3ц. Уговора о оснивању ЕЗ резервисано само "за сврхе запошљавања".⁵ Тако је право радника једне државе чланице на боравак у другим државама чланицама условљено запослењем, што се доказује изјавом послодавца о ангажовању или сертификатом о запошљавању. Осим тога, за добијање дозволе боравка се од радника захтева и да покаже документ на основу кога је ушао на домаћу територију, док се од чланова његове породице захтева: документ на основу кога су ушли на домаћу територију, документ издат од надлежних власти државе порекла или државе из које су дошли којим доказују њихову родбинску везу, а у случајевима тзв. "зависних лица" и ваљани доказ о зависности или да живе у заједничком домаћинству ("под истим кровом").⁶

¹ G. Druesne – *Droit de l' Union europeenne et politiques communautaires*, PUF, Paris, 2001, 147.

² CJCE, 3.7.1980, Pieck, n. 157/79, R.p. 2171; preма: P. le Mire - *Droit de l' Union europeenne et politiques communes*, Dalloz, 2001, 27.

³ CJCE, 7.7.1976, Lynne Watson et Alessandro Belmann, n. 118/75, R.p. 1185; preма P. le Mire, op. cit., str. 27.

⁴ Case 48/75 *Royer v. Belgium* (1976) ECR 497, 513.

⁵ Релевантне одредбе сличне садржине за "самозапослена лица" и лица која пружају услуге садржане су у члановима 52. и 60. Римског Уговора о оснивању.

⁶ Чл. 4. т. 3. Упутства 68/360, а за "самозапослена лица" чланови 4-7. Упутства 73/148

Издата дозвола боравка важи на територији односне државе чланице за период од најмање пет година, с тим што се након истека тог периода може аутоматски продужити. Прекид боравка који није дужи од шест узастопних месеци, као и одсуство због војне вежбе не утичу на ваљаност дозволе. У случају да радници са дозволом боравка остану без посла због привремене неспособности за рад, због болести или повреде и несреће, или су без посла остали мимо њихове воље (што морају доказати), издате дозволе се не могу само због тога опозвати.

Дозвола боравка има деклараторни карактер, што је потврђено у случају *Royer*, јер се право на боравак стиче непосредно на основу Уговора о оснивању ЕЗ и секундарног законодавства (Уредбе 1612/68 и других аката). Такође, она има важење на територији целе државе чланице пријема.⁷

Осим редовних дозвола боравка, Упутством 68/360 су одређени и услови за издавање дозволе за привремене и сезонске раднике. Тако се раднику који је на домаћој територији запослен за период од три месеца до једне године, издаје привремена дозвола боравка чија је важност ограничена на очекивано време запослења. Посебне врсте привремених дозвола боравка се издају сезонским радницима запосленим дуже од три месеца, по правилу на пољопривредним пословима.

Слични услови за добијање дозволе боравка су прописани и за samozапослена лица која су започела сопствени бизнис или професионалну активност.⁸

Појам професионалне активности се веома широко тумачи, тако да укључује чак и радове који се обављају у оквиру припадника религијске заједнице, или радове духовне или филозофске инспирације, под условом да се таквим радовима обезбеђује економска независност дате заједнице.⁹

У погледу професије адвокат, Директива 77/249 предвиђа узајамно признавање својства адвоката, у том смислу што свако лице којем је сходно националном праву признато својство заступања и одбране клијента пред судом или јавним властима, има то овлашћење заступања у било којој другој држави чланици, под условима предвиђеним за адвокате у тој држави, а без потребе да има пребивалиште или да је уписан у надлежну професионалну организацију (адвокатску комору). Притом,

⁷ G. Druesne, op. cit., 146.

⁸ Видети чл. 8. Упутства 68/360

⁹ G. Druesne, op. cit., 119.

поставља се захтев тзв. двоструке деонтологије – лице мора да поштује истовремено професионална правила која важе у држави у којој је уписан у професионалну организацију (адвокатску комору) у земљи порекла и земљи пријема.¹⁰ У ред тих професионалних правила улазе и правила етичке природе – часност и достојност професије адвоката – лепота (достојанство) и право; част и лепота (достојанство) професије адвокат треба да су нераздвојно повезани. Међутим, ако држављанин државе чланице жели да се упише у адвокатску комору друге државе чланице, неопходно је да испуни услове предвиђене за држављане те државе који су уписани у адвокатску комору, што подразумева да се полаже одговарајући испит, односно испуне други услови (у Француској: CAPA – Certificat d' aptitude a la profession d' avocat).¹¹

За питање испуњености услова за пријем у адвокатску комору од посебног је значаја случај *Vlassopoulou* (C-340/89). *Vlassopoulou* је била адвокат у Грчкој, која је стекла докторат правних наука на једном универзитету у Немачкој, и потом затражила упис у Адвокатску комору Немачке. Захтев за упис у Комору је, међутим, био одбијен због тога што није положила два (правосудна) испита, између којих је било потребно бављење праксом. Европски суд правде је у својој одлуци навео да је држава чланица у оваквим ситуацијама дужна да успостави одговарајућу сарадњу са другом државом, како би се могло упоредити знање и квалификације које се стиче у другој држави чланици, без чега није могуће остварење начела слободног кретања лица и вршења професионалне активности (адвокатске професије).¹²

Директива 168/98 донета у циљу олакшавања вршења адвокатске функције, овлашћује сваког адвоката из држава чланица да обавља своју адвокатску активност, самостално или у својству запосленог, у свим другим државама чланицама. Домет активности је истоветан оном који врши адвокат у својој држави и укључује: правне консултације о праву државе порекла, о комунитарном праву, међународном праву и праву државе пријема; заступање и одбрана клијента пред судом, заједно са адвокатом државе пријема или специјализованим адвокатом (ако то држава пријема захтева). Ако адвокат ефективно обавља своју активност три године у држави пријема, стиче право на приступ професији адвоката у тој држави, без потребе да пружа доказе које налаже Директива о узајамном признавању диплома, што значи да тада може основати

¹⁰ G. Druesne, op. cit., 129.

¹¹ Ibid., стр. 129-130.

¹² R. Nielsen, *European Labour Law*, Copenhagen, 2000, стр. 275.

сопствену адвокатску канцеларију (и имати више адвокатских канцеларија у државама чланицама).¹³

Одређеним категоријама лица може се дозволити боравак на домаћој територији државе чланице и без издавања дозволе боравака. То се односи на: раднике од којих се очекује да ће своју активност као запослена лица обавити за време које није дуже од три месеца, раднике из пограничних зона који свакодневно или најмање једном у току недеље прелазе границу, али се враћају у своју државу где им је боравиште, и сезонске раднике који имају уговоре о запошљавању оверене од овлашћених органа државе чланице на чију територију долазе да раде.

До одређених промена у генералном праву боравака запослених и samozапослених лица и њиховом праву боравака након престанка њихове професионалне активности, треба да дође успостављањем унутрашњег тржишта. У том смислу донета је Директива 90/364 из 1990. године о праву боравака. Овом Директивом, које је ступило на снагу 30.06.1992. године, право боравака је проширено на све држављане држава чланица који ово право не уживају на основу постојећег комунитарног законодавства и чланове њихових породица, ако су здравствено осигурани од болести и располажу са довољно средстава за живот како би се избегло да падну на терет система социјалне помоћи домаће државе чланице за време њиховог боравака. Под довољним средствима за живот сматра се онај износ који је већи од износа средстава који домаћа држава чланица може на име социјалне помоћи дати свом држављанину, узимајући у обзир личне околности или, када то није применљиво, износ већи од минималне социјалне пензије у домаћој држави чланици. Ова лица уживају и пратећа комплементарна права изласка из сопствене државе и уласка у другу државу чланицу под условима који су одређени ранијим Директивом 68/360.

Слобода кретања чланова породице радника се предвиђа како се не би догодило да радник одустане од обављања професионалне активности у другој држави чланици, ако би се поставили рестриктивни услови за кретање чланова породице радника.¹⁴ Слобода кретања чланова породице радника (сходно Уредби 1612/68 и 73/148) односи се на супружника/супругу, децу млађу од 21 годину или децу коју издржавају (као и децу брачног друга), на родитеље радника које он издржава и на родитеље радниковог

¹³ G. Druesne, op. cit., 130-132.

¹⁴ Ibid., 182.

брачног друга које радник издржава.¹⁵ Овим члановима породице радника, независно од њиховог држављанства¹⁶ (држављанства радника), призната је слобода кретања у пуној мери (као и самим радницима). Ипак, право на вршење професионалне активности је ограничено само на брачног друга и децу коју издржавају, док се не односи на родитеље.¹⁷

Наведени чланови породице радника имају право на добијање дозволе боравака са истом важношћу и трајањем као и радник. Право на боравак чланова породице се, међутим, условљава достављањем доказа да је радник у стању да својим члановима породице омогући услове становања који се сматрају нормалним, односно упоредивим са нормалним условима становања радника домаћих држављана у области у којој су запослени. Наведена права чланови породице задржавају и у случају смрти радника.¹⁸

Директива 68/360, која је усвојена према члану 40 (ex 49) Уговора је, за разлику од Директиве 64/221, применљива само за запослена лица, а не и за самозапослена лица. Директива 68/360 доноси олакшану слободу кретања и укидање ограничења, делимичним разјашњењем одређених формалних захтева који се односе на право на улазак и боравак држављана трећих држава. Ове мере одређују који документи ће се захтевати од комунитарног радника за улазак у државу чланицу и који обезбеђују дозволу боравака за раднике и чланове њихових породица.

Члан 1. Директиве 68/360 је отворена одредба која захтева укидање ограничења кретања и боравака за држављане и чланове њихових породица. Чланови породице покривени су тако оним лицима на које се примењује Уредба 1612/68. Члан 2. наведене Директиве захтева од држава чланица да дају таквим особама право да напусте своју земљу и оду да раде у другој држави чланици, једноставно показујући своју личну легитимацију или пасош који њихова сопствена држава мора предвидети за њих и која ће бити важећа на целој територији ЕУ. Никаква излазна виза не може бити наметнута. Члан 3. Директиве поставља сличне услове за право уласка у другу државу чланицу - све што је потребно је важећа лична легитимација или пасош и захтев за визу, изузев за чланове породице који нису комунитарни држављани. Члан 4. и 9. Директиве предвиђа

¹⁵ P. le Mire, op. cit., str. 30-31; G. Druesne, op. cit., 182.

¹⁶ Ипак, држава пријема може захтевати од чланова породице који нису држављани држава чланица, да прибаве улазну визу или испуне еквивалентну обавезу, али држава пријема је у том случају дужна да олакша овим лицима издавање улазне визе или еквивалентног документа, а потом, уместо дозволе боравака и одговарајући документ о боравку.

¹⁷ P. le Mire, op. cit., str. 31; G. Druesne, op. cit., 183-184.

¹⁸ P. le Mire, op. cit., str. 31; G. Druesne, op. cit., 183.

за издавање петогодишње, аутоматски обновљиве, дозволе боравка, ослобођење од трошкова за оне особе које су наведене у члану 1. Директиве, као доказ њиховог пребивалишта, а члан 6. Директиве предвиђа привремене дозволе боравка за привремене и сезонске раднике који раде више од три месеца, а мање од годину дана. За добијање дозволе, радник мора приказати документ са којим су он или она ушли у земљу и доказ о веридби од послодавца, и у том случају држава чланица углавном не тражи прекомерну таксу за такву дозволу, или таксу која укупно прекорачује онај износ који држављани морају платити за њихове личне идентификације. Чланови породице морају приказати документ са којим су ушли у земљу, односно доказ о њиховој вези са радником, као и доказ о зависности или заједничком животу, ако се то тражи према Уредби 1612/68. За чланове породице који нису држављани држава чланица, мора бити издат документ о пребивалишту радника. Директива је јасно прописала у члану 5. да право на становање и запослење нису условљени претходним задовољењем формалности које их обезбеђују. Члан 7. Директиве бави се делимично незапосленошћу, а члан 8. са краткотрајним (мање од три месеца), сезонским, и тзв. "пограничним" радницима чија права на боравак морају бити призната без потребе за дозволом боравка. Члан 10. повезан је са Директивом 64/221 тако што предвиђа да државе чланице неће кршити права из одредби Директиве 68/360, осим по основу јавног интереса, јавне сигурности и јавног здравља.

Суд правде је био на мукама да скрене пажњу да одредбе Директиве 68/360 нису ограничавајуће мере, у смислу да нису ни услови који ће, ако нису испуњени, оправдати понашање држављана трећих земаља, нити мере које ће пре условити него потврдити права радника. Уместо тога, оне разрађују или дају грађу за постојећа права радника која су нераздвојива или изричита у Уговору о оснивању, и обезбеђује различиту формалну и процедуралну заштиту за обезбеђење користи од тих права.

Судска пракса познаје много случајева неуспешног покушаја држава чланица за наметањем допунских захтева који нису предвиђени у Директиви 68/360, или покушаја употребе једног од неиспуњених формалних захтева за улазак против радника, и један и други као средство за одбачај уласка или протеривање таквог радника.

У случају 48/75 *Royer* (1976) ECR 497, (1976) 2 CMLR 619, *Royeru*, који је био француски трговац који је становао у Белгији са својом супругом, је речено да је био незаконити становник и наређено му је од стране белгијске полиције да напусти земљу, будући да нису биле завршене административне формалности за улазак становништва регистрованих када је он први пут дошао. Након повиновања наредби за

одлазак, Роуер касније опет улази у земљу кршећи забрану повратка. Када је Суд правде чуо за његов неовлашћени боравак, питања која су се односила на Суд правде била су да ли је право на боравак било независно од поседовања дозволе, и да ли неуспех удовољавању административних захтева за дозволу може створити основ за протеривање. Приликом одлучивања, Суд правде је је узео у обзир права која су усвојена у Уговору о оснивању, и битне одредбе секундарног законодавства.

Ове одредбе су показале да су законодавни органи ЕУ били свесни да ће, док не установе нова права у корист лица заштићених од стране комунитарног права, уредбе и директиве бити усмерене на утврђивање домета и детаљних правила за употребу права установљених директно на основу Уговора о оснивању.

Стога је, дакле, очигледно да изузетак у погледу јавног интереса, безбедности и јавног здравља садржан у члану 48 (3) и 56 (1) Уговора мора бити сматран не као предходни услов за стицање права на улазак и боравак, већ као обезбеђење могућности, у индивидуалним случајевима где постоји довољно оправдање, за знатна ограничења употребе права установљених директно из Уговора о оснивању.

Повластица од ове дозволе пребивалишта је, према томе, што неће бити сматрана као мера за давање већих права, већ као мера државе чланице која служи да докаже индивидуални национални положај према другој држави чланици, с обзиром на одредбе комунитарног права.

Логична последица из претходно изложеног је да неуспех држављанина државе чланице да испуни законске формалности у погледу уласка, кретања и боравка страних држављана не оправдава одлуку о наредби за напуштањем земље.

Међутим, Суд правде је такође одлучио да комунитарно право не би могло спречити државе чланице од усвајања одредби за контролу држављана трећих земаља, заштићено одговарајућим санкцијама, мимо наредбе за напуштањем земље. Принцип пропорционалности санкција за административни прекршај, који захтева да санкцијама не би требало наметнути превише ограничења слободи кретања, је основни законски принцип у овој области.

У случају 118/75 *Walson and Belmann* (1976) ECR 1185, (1976) 2 CMLR 552, британски држављанин, који је живео са италијанском породицом, био је оптужен од стране италијанске полиције, заједно са једним чланом породице, за неизвршење пријаве присуства страног држављанина у року од три дана. Казна за такав пропуст је био максимално три месеца затвора или новчана казна од 80.000 лира, или, у случају страног држављанина, протеривање из државе. Ова препорука је израђена од стране

Суда правде, који је одлучио да државе чланице нису спречене од усвајања мера о давању егзактних сазнања о кретању становништва на својој територији, тако да обавезом пријављивања полицији није прекршен принцип слободе кретања лица.

Међутим, прекомерна употреба рестриктивних формалних мера може прекршити следећа правила:

- Према Суду правде, нарочито с обзиром на период времена у којем се долазак страног држављанина мора пријавити, одредбе Уговора о оснивању су прекршене само ако је одређени период времена неумерен.
- Међу казнама везаним за неуспех поштовања прописаних формалности за пријављивање, мера протеривања, с обзиром да је свака особа заштићена комунитарним правом, је несумљиво инкомпатибилна са одредбама Уговора о оснивању будући да, као што је Суд правде већ потврдио у другим случајевима, таква мера негира само право утврђено и гарантовано Уговором о оснивању.
- У погледу других казни, као што су новчана казна и затвор, док су надлежни органи овлашћени да уведу казне с обзиром да неуспех испуњавања услова из одредби које се захтевају од страних држављана за пријављивање њиховог присуства, није оправдана импозантна казна тако несразмерна да постаје препрека слободном кретању лица.

У случају *Pieck*, у којем је холандски радник у Енглеској оптужен за останак дужи од дозвољеног, Суд правде је одлучио да је забрана, из члана 3 (2) Директиве 68/360, државама чланицама да захтевају улазну визу или сличан налог, примењена због печата "leave to enter for six months" који се налазио у његовом пасошу када је поново улазио у Енглеску.¹⁹ Свим државама је било допуштено од стране наведене Директиве да захтевају подношење важеће личне карте или пасоша.

Слично и у случају *Sagulo*, Суд правде је одлучио да никаква казна не би могла бити утврђена због неуспеха добијања дозволе боравка другачије од дозволе предвиђене према Директиви 68/360.²⁰ Али је такође, можда неочекивано, одлучио да држављане трећих држава који нису успели да поднесу документе тражене од наведене

¹⁹ Case 157/79 *R. v. Pieck* (1980) ECR 2171, (1980) 3 CMLR 220

²⁰ Case 8/77 *Sagulo, Brenca and Bakhouch* (1977) ECR 1495, (1977) 2 CMLR 585

Директиве, не треба третирали на исти начин као држављане чија је лична карта престала да важи.

Не постоји, дакле, основ захтеву да такве особе буду подложне другачијим казним одредбама од оних које се примењују на држављане који су прекршили ову обавезу за добијање одређене личне исправе, имајући вероватно у виду своје порекло у законској одредби. Упркос томе, примећено је да, мада су државе чланице овлаштене за увођење разумних казни за прекршај према лицима која подлежу комунитарном праву, за повреду обавезе прибављања важеће личне карте или пасоша, казне нипошто не требају бити тако оштре да проузрокују сметњу слободи уласка и боравка предвиђену Уговором о оснивању.

У следећем поступку против Белгије, с обзиром на праксу држава да понекад на граници траже од не-белгијских држављана ЕУ да прикажу своју дозволу боравка, поред пасоша или личне карте, стиче се утисак да је Суд правде изгледао више забринут да било какве разлике у поступању између држављана и оних који то нису, колико је то могуће, буду смањене на најмању меру.²¹

Комисија је потврдила да једино изузетак по основу јавног поретка или интереси безбедности могу оправдати такву контролу, која би ишла изван онога што је предвиђено у Директиви 68/360, будући да је Белгија изнела аргумент да није било пограничне контроле, него да је вршена општа полицијска провера применљива за све грађане. Суд правде је одлучио да једини предуслов који држава чланица може наметнути лицима на које се односи Директива јесте поседовање важеће личне карте или пасоша, али то не значи безусловно да су мере Белгије неприменљиве.

За разлику од случаја *Sagulo*, важност једнаког поступања између држављана и недржављана овде је јасно истакнута и заиста, Суд је наговестио оно што је касније било потврђено у случају *Bosman*, а то је да, иако прокламујући такву једнакост поступања, провере ове природе могу кршити захтеве за слободом кретања ако нису извршене на повременој основи, већ на "систематски" или "непотребно рестриктиван" начин.

Када се осврнемо на Директиву 68/360 и на она лица која се селе у потрази за послом, јасно је да ако комунитарни држављанин има уговором изведено право на боравак у домаћој држави чланице, неуспех у поседовању или прибављању дозволе

²¹ Case 321/87 *Commission v. Belgium* (1989) ECR 997, (1990) 2 CMLR 492

боравка не може оправдати протеривање од стране државе чланице. Мање је јасно какав је положај радника који су напустили посао или су на други начин постали незапослени, или у погледу лица са ограниченим средствима који су тражили запослење одређено време, али који нису били способни да нађу посао.

Једино спомињање незапослености у Директиви 68/360 је у члану 7. параграф 1. који предвиђа да дозвола боравка не може бити повучена само из разлога што је радник незапослен макар нехотице или захваљујући неспособности услед болести или несрећног случаја, утврђујући да служба за запослење то треба да потврди. Параграф 2. предвиђа да тамо где је ненамерна незапосленост продужена више од дванаест узастопних месеци, трајање боравка може бити ограничено, ако је дозвола боравка обновљена први пут, за не мање од дванаест месеци. У Директиви 68/360 ништа није речено у погледу незапослености која је добровољна или која је проузрокована нечим другим мимо наведених узрока неспособности, и зато се може закључити да су у таквим околностима државе чланице овлаштене да одбију дозволу боравка, или евентуално да опозову дозволу. Ипак, ако неко добровољно напусти посао услед незадовољства са положајем и активно тражи други посао, горњи закључак може бити неоправдан. Ово је предложено у пресуди у случају *Antonissen*, који је поставио питање не о добровољној незапослености, већ о статусу лица ко је незапослено, а активно тражи посао. Мада је Суд правде одлучио да члан 39 (ex 48) Уговора такође штити право уласка у потрази за послом, Енглеска је изнела аргумент да ово право није неограничено и да државе чланице могу, сагласно наведеним чланом и Директивом 68/360, протерати држављане трећих земаља који нису пронашли посао ни после одређеног периода времена. Изнет је аргумент да овај период времена треба да износи три месеца (мада енглеско законодавство предвиђа шест месеци), будући да је тај период био предвиђен у Директиви Савета у односу на добијање социјалног осигурања у домаћој држави чланице, и откако је записник са састанка Савета обелодањен, то је био период времена одређен од стране Савета када је усвојена Директива 68/360.

Суд правде је у поменутом случају *Antonissen* изнео становиште да у том погледу на првом месту мора бити показано да је ефикасност члана 48. Уговора осигурана колико и комунитарно законодавство или, што је изузетак, законодавство државе чланице да је лицима одређен разуман рок у коме ће се обавестити, на територији односно државе чланице, о понудама за запослење које одговарају њиховим

радним квалификацијама и да предузму, где је прикладно, потребне кораке да би засновали радни однос.²²

Суд правде је одбио декларацију из записника седнице Савета дајући приоритет широком тумачењу овог основа.

Међутим, таква декларација не може бити употребљена у сврху интерпретације одредаба секундарног законодавства где, као у овом случају, није израђена ни једна препорука да задовољи декларацију у начину формулисања одредбе у питању. Декларација стога нема правно значење.²³

У одлуци је наведено да је период од 6 месеци довољно дуг, с тим да је ипак остављена могућност да држављанин треће земље, у временском интервалу дужем од 6 месеци, може тражити посао.²⁴

У одсуству комунитарних одредби снабдевене прописаним периодом времена у току којег комунитарни држављани који траже запослење у држави чланице могу тамо остати, период од шест месеци неће се у начелу појавити као недовољан у омогућавању лицима који су заинтересовани да се обавесте, у домаћој држави чланице, о понудама за запослење које одговарају њиховим радним и професионалним способностима и да предузму, где је то целисходно, нужне кораке да би се запослили и, према томе, неће угрозити ефикасност начела слободе кретања. Ипак, ако после истека овог временског периода односно лице обезбеди доказ да је континуирано у потрази за запослењем и да има истинске шансе да буде запослен, од њега не може бити захтевано да напусти територију домаће државе чланице.

Коментаришући случај *Antonissen*, О'Кеефе је сугерисао да "када је суочен са слободом кретања лица, који види као пут ка ембрионалном комунитарном грађанству, виђење Суда правде је сада више образовано на начелима људских права, него на стриктним императивима друштвено-економског права на које се базира Уговор о оснивању". Ово је случај који ће свакако бити отворен за даље аргументе, утолико више из разлога што су многи држављани трећих земаља заинтересовани за његово решавање, а Суд правде је мање великодушан у објашњењу права онима којима су насловљени.

²² Case C-292/89 *Antonissen* (1991) ECR I-745, (1991) 2 CMLR 373

²³ Case 306/89 *Commission v. Greece* (1991) ECR 5863, (1994) 1 CMLR 803

²⁴ Case C-171/91 *Tsotras v. Landeshauptstadt Stuttgart* (1993) ECR I-2925

У случају *Tetik*, Суд правде је одлучио да, мада је тумачење мера усвојених у складу са споразумом између Турске и ЕУ требало бити образовано на принципима из члана 39-41 (ex 48-50) Уговора, турском раднику покривеним наведеним споразумом није дато право да се слободно креће унутар ЕУ. Према томе, иако раднику треба дати "разуман период времена" да нађе ново запослење после завршетка претходног уговора о раду, оправданост наведеног периода времена је на крају била ствар одлучивања националних органа власти. Суд правде је одлучио да је период од неколико дана неадекватан, пошто би лишио појединца права на налажење новог запослења, али исто тако није био спреман да иде онолико далеко колико је то учинио у случају *Antonissen*.²⁵

Ако се осврнемо на положај најстарије популације, према комунитарном праву, да би пензионер који није радио у држави пријема стекао право на боравак (пребивалиште) у тој држави (за разлику од комунитарног радника који по стицању услова за старосну, односно, инвалидску пензију у држави пријема има право на боравак (пребивалиште) у тој држави), потребно је, сходно Директиви 90/365, да је обављао професионалну активност на подручју ЕУ и да је стекао право на (привремену) старосну, односно инвалидску пензију, односно ренту за случај несреће на раду или професионалне болести. Поред тога, пензионер треба да располаже са довољно средстава (прихода) како не би пао на терет социјалне помоћи државе пријема, као и да је здравствено осигуран за оне ризике који су обавезно предвиђени у систему здравственог осигурања државе пријема. Поред самог пензионисаног лица, право на боравак има супруг/супруга пензионисаног лица, њихова деца коју издржавају и родитељи које издржава.²⁶

Aleksandar Timotijević

WORKER'S RIGHT OF RESIDENCE AT THE EU MEMBER STATES

Summary

Contain of principles of persons freedom movement presume complex of personal rights: right of entry, right of residence and right for citizens of one member state to remain at territory of another member state, as well as right of employment and related rights. All

²⁵ Case C-171/95 *Recep Tetik v. Land Berlin* (1997) ECR I-329

²⁶ Teyssie B., op. cit., str. 67-70

member states has an obligation, to permit other EU citizens and members of their family, residence on their own territory based on identity card or passport.

According to Regulation 1612/68 there is a special permit called: “permit of entry for EC member states citizens“, which purpose is as evidence of residence right. In addition, this is a main right in terms of principles of persons freedom movement.

Key words: *EU law, freedom of movement for workers*